

श्रीः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः
श्रीमान् वेङ्कटनाथार्यः कवितार्किककेसरी।
वेदान्ताचार्यवर्यो मे सन्निधत्तां सदा हृदि॥

कवितार्किकसिंह सर्वतन्त्रस्वतन्त्र
श्रीमद्वेदान्तदेशिक विरचितं महाकाव्यं
॥ यादवाभ्युदयः ॥
॥ द्वाविंशः सर्गः ॥

This document has been prepared by*

Sunder Kidambi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness *śrīmad āṇḍavan* of *śrīraṅgam*

*This was typeset using L^AT_EX and the **skt** font.

श्रीः
श्रीमते रामानुजाय नमः
श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

॥ यादवाभ्युदयः ॥
॥ द्वाविंशः सर्गः ॥

अथ देवानिवाहूतान्नरदेवानभाषत।
देवदानवसामान्यदैवतं देवकीसुतः ॥ २२.१ ॥

एष वः क्षमापतिः शास्ति विधातेव प्रजापतीन्।
महेन्द्र इव धर्मेण सुधर्मास्थितः स्वयम् ॥ २२.२ ॥

शेखरीकृतभूभारः शेषत्वेन विभोः स्थितः।
वेदयत्ययमार्योऽपि मित्रभूतानमित्रजित् ॥ २२.३ ॥

वयं भवन्तो ये चान्ये महान्तः सर्व एव ते।
विश्वगुप्तौ जगत्कर्त्रा विनियुक्ता विभूतयः ॥ २२.४ ॥

तदस्माभिरवस्थेयं धर्मवर्त्मनि शाश्वते।
बिभ्याद्विरनघादेशाद्दृज्जादिव समुद्यतात् ॥ २२.५ ॥

द्विषन्तः ख्यातनामानो नामशेषास्तथाऽप्यसौ।
समुद्रवसना विष्वक् तामसैरवकुण्ठिता ॥ २२.६ ॥

अंसकस्तूरिका भूमिर्भवतां बाहुशालिनाम्।
अजुगुप्सापदं न स्यादसद्वृत्तिमलीमसा ॥ २२.७ ॥

शङ्कितप्रचयः शेषः शत्रूणां शुष्मणामिव।
आयतौ सुखमिच्छद्भिर्न युक्तः क्षन्तुमीश्वरैः ॥ २२.८ ॥

अतस्त्राणाय साधूनां दुष्कृतां दमनं क्षमम्।
कडङ्करीयरोधो हि कलमात्सेधकारणम् ॥ २२.९ ॥

पुष्यतां पाण्डरं छत्रं पुण्डरीकमिव श्रियः।
धर्मोऽधर्मश्च नान्योऽस्ति रक्षणोपेक्षणे भुवः ॥ २२.१० ॥

पूर्वपूर्वनरेन्द्राणामुच्छिष्टमपि मेदिनी।
सोमपीथिनयाद्ग्राह्या स्वधर्माध्वरमास्थितैः ॥ २२.११ ॥

अविवेकविभावर्यां धर्ममार्गमपङ्किलम्।
द्रष्टुं दीप इव न्यस्तो नायकेन नयागमः ॥ २२.१२ ॥

अवलम्ब्य जगद्धातुर्हस्तमागमविग्रहम्।
स्वयमुद्धरतात्मानं स्वैरं पातालपातिनम् ॥ २२.१३ ॥

व्यसनासारवेगानां वारणं न प्रकल्पते।
उपदेशैरनार्याणामुत्तानच्छत्रसन्निभैः ॥ २२.१४ ॥

पण्डितप्रहतेनैव सत्पथेन सदोदिताः।
विषमेषु स्वलन्तोऽपि न दुर्गतिमवाप्स्यथ ॥ २२.१५ ॥

भूपरिक्रमणादन्या भवतामतिभास्वताम्।
तमसामिव शत्रूणां निरासे कीदृशी क्रिया ॥ २२.१६ ॥

जिगीषूणां च युष्माकं न जेतव्यपदे स्थितम्।
कौरवैरनुकूलानां विपाकैरिव कर्मणाम् ॥ २२.१७ ॥

अवरोध्याः स्वयं दक्षैरक्षिपद्भिरनेहसम्।
करिणां कर्णडोलाभिः कम्पिता इव सम्पदः ॥ २२.१८ ॥

नीतिपद्धतिरक्षोभ्या भवद्भिरधिगम्यताम्।
नियता स्वर्गसौधस्य निः श्रेणिरिव शाश्वती ॥ २२.१९ ॥

खलत्यागः सुहृत्प्राप्तिरितीदं कवचद्वयम्।
वहध्वं मन्त्रदेहस्य भेदं परिजिहीर्षवः ॥ २२.२० ॥

धातूनामिव कोपेषु प्रकृतीनामचेतसाम्।
पातुमर्हथ पर्याप्तं प्रसादनरसायनम् ॥ २२.२१ ॥

अनीतिमदिरां त्यक्त्वा लोभादिविषदूषिताम्।
अगदङ्कारमादध्वं प्रज्ञाऽमृतमनुत्तमम् ॥ २२.२२ ॥

लुलिताशेषसन्मार्गं लोकवेदविरोधिनम्।
परित्यजत दुर्मानं पाषण्डमतजीवितम् ॥ २२.२३ ॥

गुणशैलाग्रमारोप्य शनैरात्मानमात्मना।
नित्यशङ्कितविभ्रंशं निध्यायत शुभंयवः ॥ २२.२४ ॥

त्रिविधानि विधेयानि सम्पत्सु च विपत्सु च।
करणानीव मित्राणि गोपायत गुणग्रहात् ॥ २२.२५ ॥

अप्रशान्तेषु विस्रम्भमतिशङ्कां सुहृत्सु च।
नीतिसन्दंशिना ऋद्धेः समुद्रुरत कण्टकौ ॥ २२.२६ ॥

सपञ्चाङ्गेन मन्त्रेण नीतिमाहात्म्यनिर्विषाम्।
नियच्छत निजाङ्गेषु भुजङ्गीमिव सम्पदम् ॥ २२.२७ ॥

अवधीरयताधर्म्यामर्थकामैकसाधिकाम्।
नृशंसप्रेयसीं नीतिं नारिहृदयदारुणाम् ॥ २२.२८ ॥

प्रमादसप्तकं त्यक्त्वा प्रबुध्योपायसप्तकम्।
अङ्गसप्तकसम्पत्त्या जयत द्वीपसप्तकम् ॥ २२.२९ ॥

अरातिगणकूटस्थानादौ जयत दुर्जयान्।
अपदक्रोधलोभादीनशेषार्थविरोधिनः ॥ २२.३० ॥

आन्तरेण बलेनैव द्विविधां वहत क्षमाम्।
यस्य सत्त्वेऽप्यसत्त्वेऽपि गतार्थं षड्विधं बलम् ॥ २२.३१ ॥

न शापो नाभिचरणं न वह्निर्न विषं तथा।
नास्त्राणि न च शस्त्राणि यथा तीक्ष्णतमा क्षमा ॥ २२.३२ ॥

विपक्षजातिभाजोऽपि क्षुद्राननपकुर्वतः।
सुपर्ण इव भूनागानुपेक्षध्वं तरस्विनः ॥ २२.३३ ॥

कृपणान् क्षममाणोऽपि महासत्त्वो न दैन्यभाक्।
मृगेन्द्र इव भिन्नेभः स्वदंष्ट्रालेहिनः खगान् ॥ २२.३४ ॥

देवानतिशयानानां दैत्यदानवरक्षसाम्।
विनिपातनिदानानि स्वयमन्वीक्ष्य सुख्यत ॥ २२.३५ ॥

यशःप्राणहरान् घोरान् व्यामोहविषपादपान्।
समीक्षाशाणघृष्टेन द्युत शस्त्रेण शस्त्रिणः ॥ २२.३६ ॥

श्रुतशालिमिरुक्तानि दुरुत्सेकज्वरातुराः।
अप्रियाण्यपि पथ्यानि मा जिहासत जातुचित् ॥ २२.३७ ॥

कलिसन्धिसमाघ्रातं त्यजन्तः कर्म कर्बुरम्।
सदसत्प्रेक्षणे स्यात सर्वतो दत्तदृष्टयः ॥ २२.३८ ॥

पल्लवोपमकौमारे प्रसूनोपमयौवने।
स्थिरं फलमुपादध्वं जङ्गमे जीवितद्रुमे ॥ २२.३९ ॥

मिषतां मीलतां वाऽपि द्रुतं धावति जीविते।
अनघं तनुत क्षेम्यमान्तरं धनमक्षयम् ॥ २२.४० ॥

अकालनियतोच्छ्रायमतिसूर्येन्दुपावकम्।
क्षात्रं क्षपितजाड्यं वः क्षमं तेजः समेधितुम् ॥ २२.४१ ॥

असम्प्लावितसप्ताब्धिरत्रिलोकीतमोपहा।
अदिक्सूतसुधालिप्तिर्यस्य कीर्तिः स किम्प्रभुः ॥ २२.४२ ॥

सुधां सुमनसो यस्य स्वादयन्ति यशोमयीम्।
स राजा वृद्धिमाप्नोति क्षीयते न च कालतः ॥ २२.४३ ॥

त्यक्तसान्त्वेन कठिनान्विद्रावयत तेजसा।
अयसस्तापसेकाभ्यामवस्था कीदृशी भवेत् ॥ २२.४४ ॥

प्रसाधितदिशो युष्मान् विमुक्तान्यमहीभृतः।
सम्पदः प्रतिपत्स्यन्ते सरितः सागरानिव ॥ २२.४५ ॥

स एष पुरतो याता प्राज्ञः परिभृशन् पथः।
सङ्कल्प इव युष्माकं सात्यकिः सत्यविक्रमः ॥ २२.४६ ॥

परिवारेण सम्पन्नस्त्यक्तकोशश्च कार्यतः।
नन्दकोऽयमनिस्त्रिंशः सम्मतो मम शत्रुजित् ॥ २२.४७ ॥

जैत्रं ध्वजमिवोदग्रमेनमाहितलक्षणम्।
अनुयात दिशो जेतुमस्त्रवेदमिवापरम् ॥ २२.४८ ॥

वनसिंहनयाद्गुप्तिर्मानतर्कक्रमादपि।
परस्परपुरस्काराद्भवित्री भवतामिह ॥ २२.४९ ॥

अपि युष्माभिरेतावदहङ्कारग्रहोज्झितैः।
अङ्गीकृतममुहाद्विरातुरैरिव भोजनम् ॥ २२.५० ॥

इति सूक्तिसुधां पीत्वा शौरिवक्त्रेन्दुनिः सृताम्।
सहसा नरदेवास्ते सौमनस्यं प्रपेदिरे ॥ २२.५१ ॥

तदुक्तिं शुकवत् सर्वे संलपन्तः परस्परम्।
प्रहर्षमदधुस्तस्य प्रविष्टा नीतिपञ्जरम् ॥ २२.५२ ॥

तृषितैरिव ते श्रोत्रैः सम्भूतश्रुतिसौरभाम्।
पपुः प्रियहितां तस्य परिशुद्धां सरस्वतीम् ॥ २२.५३ ॥

असन्देहविपर्यासामसङ्कीर्णहिताहिताम्।
त्रयीमिव गिरं तस्य मानयन्ति स्म ते नृपाः ॥ २२.५४ ॥

अथ यादवयूथेन सहितः संयुगप्रियः।
सात्यकिः प्रचितोत्तंसः प्रतस्थे भर्तुराज्ञया ॥ २२.५५ ॥

धर्मगुप्तिकृतादेशः स मेने मधुवैरिणा।
अपृथक्त्वमिवापन्नमन्यदायुधपञ्चकम् ॥ २२.५६ ॥

स्वकेतुकल्पनापूर्वं नियुक्तं हरिणा स्वयम्।
तमेव तादृशाकारं तममन्यन्त यादवाः ॥ २२.५७ ॥

स वीरः शासनं भर्तुः शिरस्त्राणमिवोद्धहन्।
अमन्यत जितप्रायाः सह दिक्पतिभिर्दिशः ॥ २२.५८ ॥

पयोधिं तर्णकपदं पर्वतं सिकतामयम्।
पातालं च स्थलीपृष्ठं प्रैक्षतामितविक्रमः ॥ २२.५९ ॥

प्रयाणपटहस्तस्य प्रलयाम्बुदडम्बरः।
नूनमानर्तयामास भुवं सह पयोधिभिः ॥ २२.६० ॥

प्रयान्ती पृतना सद्यः प्रणादैर्दामपूरयत्।
वैरिवासकसज्जानां गणैरप्सरसामपि ॥ २२.६१ ॥

अधिरुह्य रथं जैत्रं स बभौ ताक्ष्यसन्निभम्।
जिगीषितदिशाचक्रश्चक्रपाणिरिवापरः ॥ २२.६२ ॥

दिव्यदुन्दुभिघोषेण पुष्पवर्षेण भूयसा।
अशरीरिजयोक्त्या च तेन जज्ञे जितं जहत् ॥ २२.६३ ॥

स विष्णुरिव विक्रान्त्या बलिध्वंसोद्यतो बली।
सुषुवे त्रिषु लोकेषु कीर्तिं त्रिपथगामिव ॥ २२.६४ ॥

ततो बुद्बुदफेनाभैः प्रचितां छत्रचामरैः।
निनाय पृतनां प्राचीं गङ्गामिव भगीरथः ॥ २२.६५ ॥

पृतनासागरौघेन पालयन् सागराम्बराम्।
वीरो वेतसवृत्तीनां न भङ्गमभिसन्दधे ॥ २२.६६ ॥

महद्भिरपि तत्सैन्ये सम्पतद्भिः सुहृद्बलैः।
न वृद्धिरभवद्दृश्या वर्षतोयैरिवाम्बुधौ ॥ २२.६७ ॥

अशोभत पताकाग्रैरग्रहस्तैरनीकिनी।
निर्दिश्य गणयन्तीव जेतव्यविषयान्निजैः ॥ २२.६८ ॥

तमीदिवसयोस्तत्र पृथिव्याकाशयोरपि।
समपद्यत तादात्म्यं सैन्यरेणुसमुत्थितम् ॥ २२.६९ ॥

असूचीमुखभेदां तदचन्द्रार्कप्रतिक्रियम्।
रुरोध द्विषतां दृष्टिं रजसा जनितं तमः ॥ २२.७० ॥

अप्रतीपमरुत्क्षिप्तः परागः प्रसरन् पुरः।
आसन्नविनिपातानां वैवर्ण्यमदिशद्विषाम् ॥ २२.७१ ॥

धूमकम्बलसान्द्रेण रेणुना गगनस्थली।
नमन्तीं सैन्यभारेण शनैरनुजगाम गाम् ॥ २२.७२ ॥

पृथिवीं वर्धयन्तीव पृतना खण्डयन्त्यपि।
परागैः पूरयामास खातं सगरजन्मनाम् ॥ २२.७३ ॥

ध्वजपल्लविता सेना शस्त्रपुष्पा परागिणी।
बभौ चञ्चूर्यमाणेव मृत्योरुपवनस्थली ॥ २२.७४ ॥

सा नूनमनुकुर्वाणा सिन्धुपत्न्यौ सितासिते।
कुटिलप्रतिकूलर्द्धिं कूलङ्कषगतिर्ययौ ॥ २२.७५ ॥

विश्वतः प्रसृतिस्तस्या बभूव बहुपद्भतेः।
वाहबन्धनकीलानामपर्याप्तवनद्रुमा ॥ २२.७६ ॥

अविच्छिन्नगुणांश्चक्रे निस्त्रासान्निजसेनया।
हारानिव भुवः शुद्धानग्रहारान् परार्पितान् ॥ २२.७७ ॥

अनाश्रमपदासन्नामभीषितकृषीवलाम्।
अनैषीन्महतीं सेनामविरुन्धान गोपनीम् ॥ २२.७८ ॥

स्वदेशादविशेषेण स्वीकृते शत्रुमण्डले।
न योधा जगृहस्तत्र किञ्चिदस्वामिसम्मतम् ॥ २२.७९ ॥

विहारास्तस्य जन्येषु विमतानेव निघ्नतः।
समं ददृशिरे देवैस्तत्तज्जानपदैरपि ॥ २२.८० ॥

अदीनसत्त्वः शत्रूणां दीनसंरक्षणव्रती।
अन्वकम्पत धात्रीभिरुपनीतान् स्तनन्धयान् ॥ २२.८१ ॥

अदृष्टसैन्यरजसामबाणस्पर्शवेदिनाम् ।
पश्यन् क्वचिदमित्राणां स जिह्राय पलायनम् ॥ २२.८२ ॥

स मिथः शौर्यसङ्घर्षादरातीनभिनिघ्नतः ।
पुनरुद्दीपयामास सत्कारेण गरीयसा ॥ २२.८३ ॥

क्रोधपावकदीप्तानां हेतीनां यदुपुङ्गवाः ।
विदधुस्तत्र वैरिस्त्रीबाष्पतोयेन सेचनम् ॥ २२.८४ ॥

निहतप्रतिमातङ्गदन्तत्सरुपरिष्कृतान् ।
द्विषतां मौलिशाणेषु खङ्गान् मुहुरशातयन् ॥ २२.८५ ॥

शस्त्रधाराधरैस्तत्र विक्रमारण्यबर्हिणीम् ।
विपुले भुजशैलाग्रे वीरश्रियमनर्तयन् ॥ २२.८६ ॥

नियतं हेतयस्तेषां निपीते वह्निवारिणी ।
निदधुः शत्रुनारीणां चित्तेषु नयनेषु च ॥ २२.८७ ॥

अलभन्त क्षणात्तेषां पुरतः परिपन्थिनः ।
धनुषा नमता स्वर्गं वपुषा तु वसुन्धराम् ॥ २२.८८ ॥

गूर्जरान् पारशीकांश्च प्रागेव भृतकीकृतान् ।
अपश्चात्पदविन्यासानकरोदग्रयायिनः ॥ २२.८९ ॥

मध्यदेशं वशीकृत्य योगीव प्रथमं मनः ।
प्रत्यन्तबहिरक्षाणि त्याजितार्थान्यथाकरोत् ॥ २२.९० ॥

गृहीतचरमाम्भोधीन् गरुत्मानिव जग्रसे ।
धन्विनस्तुरगोपेतान् विमुखान् भुजगानिव ॥ २२.९१ ॥

यदवस्तत्र निस्त्रासा यवनैः स्तनयित्नुभिः ।
शैला इव दधुर्भीमां शरवृष्टिमुदीरिताम् ॥ २२.९२ ॥

रक्तचन्दनदिग्धास्ते यशोभिः स्रग्विणस्तदा ।
जयश्रीपरिरम्भार्थं नैपथ्यमिव भेजिरे ॥ २२.९३ ॥

कपिचूषिततालाभैः कृत्तैर्यवनमूर्धभिः ।
ददृशे कालमृत्यानां दत्तपिण्डेव मेदिनी ॥ २२.९४ ॥

पीते यवनसैन्याब्धौ तत्कोपबडबाग्निना ।
शकाद्याः शरणं जग्मुः शङ्कातङ्केन सात्यकिम् ॥ २२.९५ ॥

प्रवालपल्लवास्तीर्णां रत्नपुष्पौघकर्बुराम् ।
विहारपदवीं मेने वेलामपरवारिधेः ॥ २२.९६ ॥

प्रचेतसाऽपि दुष्प्रापैः प्रवालमणिमौक्तिकैः ।
तं पोतवणिजस्तत्र प्रभूतैः पर्यतोषयन् ॥ २२.९७ ॥

निधूर्तनिगमांस्तत्र नैगमानपरान्तजान् ।
स वैद्य इव दुर्व्याधीन् दुर्जयानजयद्विभुः ॥ २२.९८ ॥

विहरन् वारुणीभाजा स वीरो विजयश्रिया ।
बभूव बर्बरस्त्रीणां परिदेवनदेशिकः ॥ २२.९९ ॥

उदनह्यन्त वार्ष्णेयाः कुन्तलान् समरश्लथान् ।
प्रवालैरपराम्भोधेरान्त्रैरिव समुद्धृतैः ॥ २२.१०० ॥

ततो विलुलितम्लेच्छः पश्चिमोदधिवेलया ।
अनिलप्रेयसीमाशाममनुष्यपदं ययौ ॥ २२.१०१ ॥

हारीत हरितैः तत्र महार्घैर्मणिराशिभिः ।
गृहीतैरन्वगृह्यन्त तेन पोतोपजीविनः ॥ २२.१०२ ॥

पश्चिमां दिशमाक्रम्य प्राङ्मुखं रथमास्थितम् ।
विपरीतगतिं सूर्यमुदीच्यास्तमजानत ॥ २२.१०३ ॥

स कृष्णवर्त्मविहृतिर्युगान्त इव संयुगे ।
अमित्रलोकमदहदीप्तहेतिगणोल्बणः ॥ २२.१०४ ॥

अनभ्रविद्युत्प्रतिमाः सायकास्तस्य धन्विनः ।
अभवन् हूणनारीणामश्रुवर्षपुरः सराः ॥ २२.१०५ ॥

द्विषतो देवदृश्येषु रणरङ्गेषु दीव्यतः।
ताण्डवं ग्राहयामास निपातितशिरोधरान् ॥ २२.१०६ ॥

अपरस्परसापेक्षानतूणीरप्रकाशकान्।
अशंसत्प्रतियोधानप्यवधीरितजीवितान् ॥ २२.१०७ ॥

महान्तो मण्डलं चेरुर्मध्येप्रतिबलं द्विपाः।
प्रलयोदन्वदावर्ते भ्रमन्त इव पर्वताः ॥ २२.१०८ ॥

तत्र सैन्यरजश्चक्रे प्रतीचीरपि वाहिनीः।
असमाहित बुद्धीनां चित्तवृत्तीरिवाविलाः ॥ २२.१०९ ॥

त्रासमुक्तं पुनस्तत्र सिन्धुकाम्भोजयोषिताम्।
अश्रुबिन्दुभिराबन्धि मौक्तिकस्तनमण्डनम् ॥ २२.११० ॥

अकृष्टपच्यघुसृणामच्छिन्नौघमहापगाम्।
अघर्मग्लपितारण्यामनघां भुवमन्वभूत् ॥ २२.१११ ॥

अश्वीयखुरनिष्पिष्टभूधरक्षोदभूयसा।
राजवीथीसमां चक्रे रजसा वालुकां नदीम् ॥ २२.११२ ॥

ग्रामणेरिव तैस्तस्य सैनिकैरवरोधिताः।
स्त्रियः पुरुषधर्माणः स्त्रीत्वमेवोपलम्बिताः ॥ २२.११३ ॥

बलेन महताऽऽस्कन्द्य मैनाकपितरं गिरिम्।
प्रलयोदन्वदारोहमाकालिकमलम्भयत् ॥ २२.११४ ॥

समाजमिव शैलानां विश्वरूपमिव प्रभुम्।
उत्तम्भनमिव व्योम्नः स निदध्यौ सकौतुकम् ॥ २२.११५ ॥

श्वशुरं भूतनाथस्य स्कन्दमातामहं गिरिम्।
प्रसूतिं सर्वरत्नानां पृथिवीधेनुतर्णकम् ॥ २२.११६ ॥

गृहीतास्त्याजितत्रासा मेनापतिवनौकसः।
मार्गमादिदिशुस्तस्य वहेरिव समीरणाः ॥ २२.११७ ॥

तमारुह्य निरैक्षन्त जिघृक्षन्त इवान्धकाः।
विकल्पितरवीन्द्रघ्नीन् मेरुकैलासमन्दरान् ॥ २२.११८ ॥

ददर्श गगनं तत्र दिवाऽपि व्यक्ततारकम्।
गौरीहारमणिप्रख्यैर्गङ्गानिर्झरशीकरैः ॥ २२.११९ ॥

सुभगां किन्नरीणां च स्वगुणामोदमेदुराम्।
गीतिं निशामयामास गजशार्दूलकर्षणीम् ॥ २२.१२० ॥

गुहासु यमिनां मेने सैन्यघोषमशृण्वताम्।
शृण्वतामपि सिंहानां समं सामिनिमीलनम् ॥ २२.१२१ ॥

अपश्यत्तत्र दूरस्थमन्तिकस्थमिवोन्मुखः।
कैलासं किन्नरेन्द्रस्य कीर्तिकन्दमिवोत्थितम् ॥ २२.१२२ ॥

चमरान् सिंहशाबांश्च गन्धनाभिमृगानपि।
जगृहस्तत्र वाष्णीयाः प्रियासम्प्रीणनार्थिनः ॥ २२.१२३ ॥

गुञ्जाहारभृतः श्यामा बर्होल्लासितकुन्तलाः।
प्रवालवसनाः प्रेक्ष्य जहसुः शबराङ्गनाः ॥ २२.१२४ ॥

शिखरांसपरिष्कारैः सैन्यद्विपमदैर्बभौ।
कल्कितः क्षमाभृतां नाथः कस्तूरीस्थासकैरिव ॥ २२.१२५ ॥

श्रुत्वा गिरिगुहानूक्तं तत्सैन्यगजगर्जितम्।
अपि सिंहाः पलायन्त वन्याद्विरदभेदिनः ॥ २२.१२६ ॥

प्रदीप्तरत्नशिरसं प्रालेयपरिपाण्डुरम्।
प्रदक्षिणं व्यतीयाय शेषयित्वा महीधरम् ॥ २२.१२७ ॥

अथ कस्तूरिकामोदैरधिवासितभूधरान्।
यशसाऽऽवास्य नेपालान् यदुवीरः स्वदेशयत् ॥ २२.१२८ ॥

पर्वतेन्द्रप्रतिनिधीन् प्रागुत्तरमहीधरान्।
सुप्रतीकविषाणाग्रैरवैक्षत गवाक्षितान् ॥ २२.१२९ ॥

द्वीपपर्वतदुर्गेषु द्विपसिंहनिभान् द्विषः।
सङ्ग्राममृगयास्थायी जग्राह च जघान च ॥ २२.१३० ॥

प्रभञ्जन इवाम्भोदान् पक्षीन्द्र इव पन्नगान्।
प्राच्यान् प्रच्यावयामास पञ्चवक्त्र इव द्विपान् ॥ २२.१३१ ॥

शोषितप्राच्यजलधिः शौर्यबाडवह्निना।
ससर्ज तद्वधुचित्तेष्वशोष्यं शोकवारिधिम् ॥ २२.१३२ ॥

यदूनां हेतयस्तत्र शत्रुशोणितपाटलाः।
प्रतापज्वलनज्वालासम्पदं प्रतिपेदिरे ॥ २२.१३३ ॥

कृपाणिकाभिः कुकुराः कम्पिताभिरकम्पयन्।
द्विषतां तद्वधूनां च चित्तदक्षिणलोचने ॥ २२.१३४ ॥

विजहूर्यादवास्तत्र विबुधस्त्रीवरप्रदाः।
शराणां लक्षदातारः शत्रुसम्मतविक्रमाः ॥ २२.१३५ ॥

यादवास्तत्र शत्रूणां कृत्तेषुं नूनमप्रतीन्।
आशातधन्वा दृश्येषु शिरोजालेषु सायकान् ॥ २२.१३६ ॥

विक्रमप्रभवे तेषां विजयश्रीस्वयंवरे।
वन्दिकृत्यं द्विषश्चक्रुः स्वर्गयोषित्स्वयंवृतान् ॥ २२.१३७ ॥

रमापतिपदोत्पन्नां रत्नाकरपतिंवरां।
पुण्यां सरितमासीदत्पुरभिन्मौलिमालिकाम् ॥ २२.१३८ ॥

स मेने जाह्नवीं यान्तीमर्थमेकमिवार्णवम्।
प्रवाहैर्बहुधा भिन्नैर्भाषाभिरिव भारतीम् ॥ २२.१३९ ॥

कृपाणधारातीर्थेन शोधयित्वा कृतागसः।
त्रिदिवं प्रापयामास वङ्गांस्त्रिपथगान्तरे ॥ २२.१४० ॥

विक्षिपन् भुवि निस्त्रिंशो वक्त्रपुष्पाणि वैरिणाम्।
रणरङ्गनटस्यास्य सूत्रधार इवाभवत् ॥ २२.१४१ ॥

सैन्यदन्तिमदोपेतैः शत्रुस्त्रीबाष्पकज्जलैः।
गङ्गां रविसुतां चक्रे यशसा तां च तन्मयीम् ॥ २२.१४२ ॥

आत्तसारा द्विषस्तत्र मुक्तास्तेन महीयसा।
अदृश्यन्त यथापूर्वं दन्तिभुक्तकपित्थवत् ॥ २२.१४३ ॥

पृथुवीचिगणां तीर्त्वा पृथिवीसहजां नदीम्।
बाधिताशेषगौडेन बलेनार्णवमाद्रवत् ॥ २२.१४४ ॥

अलभन्त महीपालाः पुरतस्तस्य निर्भयाः।
नतेन धनुषा नाकं वपुषा च वसुन्धराम् ॥ २२.१४५ ॥

विशन्तो वाहिनीं तस्य त्रिस्रोतसमिवापराम्।
त्रिदिवं प्रत्यपद्यन्त प्रतियोधा निरागसः ॥ २२.१४६ ॥

कुटिलान् प्रगुणीकृत्य स्वनामाक्षरभूषितान्।
जङ्गमान् दर्शयामास जयस्तम्भान् महीतले ॥ २२.१४७ ॥

शालीनिव सतस्त्रातुं तत्र तत्र प्ररोहतः।
यवसौघनिभान्याप्यानुज्जहार यदूढहः ॥ २२.१४८ ॥

प्रतापाग्निं पुरस्कृत्य भूयः सागरवाससः।
वेलावलयसम्पन्नं करं जग्राह तत्र सः ॥ २२.१४९ ॥

पुरन्दरसमः पूर्वं जित्वा पौरन्दरीं दिशम्।
दीक्षितः सत्परित्राणे दक्षिणाभिमुखोऽभवत् ॥ २२.१५० ॥

उपदीकृत्य सर्वस्वमुपसन्नयदूढहाः।
प्राचीमविकलामृद्धिमुत्कलाः प्रतिपेदिरे ॥ २२.१५१ ॥

प्रहितानथ कालिङ्गैः पन्थानमुपरुन्धतः।
रुरोध सिंहनादेन यदुसिंहः स सिन्धुरान् ॥ २२.१५२ ॥

स तान् गैरिकरक्ताङ्गान् सप्तधा स्रुतनिर्झरान्।
जङ्गमानिव विन्ध्यादीन् जगृहे गन्धहस्तिनः ॥ २२.१५३ ॥

प्रतियुध्य परिश्रान्तान् गृहीत्वा गजयोधिनः।
चक्रलिङ्गधरांश्चक्रे कालिङ्गान् किङ्करीकृतान् ॥ २२.१५४ ॥

स तेषामपि सामन्तानाहृतान्विध्यदुर्गतः।
दक्षान् द्विरदशिक्षायां चक्रे निजनिषादिसात् ॥ २२.१५५ ॥

वैरिवारणमूर्धन्यैर्मौक्तिकैर्लाजतां गतैः।
रणाग्निर्दशयामास व्यूढां तेन जयश्रियन् ॥ २२.१५६ ॥

दारितद्विरदांस्तत्र सिंहानिव महाजवान्।
ननन्द स्वभटान् दृष्ट्वा नखरश्रितमौक्तिकान् ॥ २२.१५७ ॥

विपक्षान् भूमृतस्तत्र कुर्वता निर्विचेष्टितान्।
देवो हरिहयस्तेन द्विरूपत्वमिवान्वभूत् ॥ २२.१५८ ॥

अपर्युषितपानीयामनघस्रोतसं शुभाम्।
गङ्गामिव विभक्ताङ्गीं प्राप गोदावरीं ततः ॥ २२.१५९ ॥

अशालिनमनस्त्वेऽपि स्वाश्रितत्राणमिच्छताम्।
आन्ध्राणामात्मदातृणां ददावभयदक्षिणाम् ॥ २२.१६० ॥

पतिरक्षणतुष्टानां स्वगुणग्रथिताक्षरैः।
आन्ध्रेश्वरपुरन्ध्रीणां सङ्गीतैः प्रत्यनन्दत ॥ २२.१६१ ॥

आद्यं द्रमिडदेशानां तुण्डीरमथ मण्डलम्।
विवेश भूषितं यूपैर्वेधसो वाजिमेधिकैः ॥ २२.१६२ ॥

क्षिप्तदोषः स तं देशं क्षीरसिन्धुगुणाधिकम्।
शुद्धधर्मपरिष्कारं श्वेतद्वीपममन्यत ॥ २२.१६३ ॥

परित्यक्तपथांस्तत्र स काञ्चीकटकत्यजः।
आहूय स्थापयामास धर्म्यान् धर्मधुरन्धरः ॥ २२.१६४ ॥

प्रलोभयन्तीं ललितैस्ततः प्रथमलक्षितैः।
दर्शनीयेषु चोलेषु दिदृक्षामन्ववर्तत ॥ २२.१६५ ॥

अथ कन्यां कवेरस्य ददर्श कनकाश्रिताम्।
अपदिष्टनदीरूपाममृतस्येव देवताम् ॥ २२.१६६ ॥

उदारलहरीलास्यां ललितावर्तरासिकाम्।
रसिकः प्रैक्षत नदीं रङ्गपर्यन्तनर्तकीम् ॥ २२.१६७ ॥

रथसेतुनिरुद्धा सा रत्नाकरमनोरथात्।
अवरुह्य जगामेव सह्यस्य पितुरन्तिकम् ॥ २२.१६८ ॥

दक्षिणापथगङ्गायाः स तस्या दिव्यसम्पदः।
ददौ रविसुताश्लेषं दानवर्षेण दन्तिनाम् ॥ २२.१६९ ॥

जननीमिव तां लक्ष्म्याः पाथोनिधिपतिव्रताम्।
नियमैरुचितैर्भजे निगमख्यातवैभवाम् ॥ २२.१७० ॥

यशोभिः सह चोलानामिक्षुनिष्यन्दसंनिभम्।
पयः सह्यपयस्विन्याः पपुर्यादवयूथपाः ॥ २२.१७१ ॥

जहसुर्जागरूकास्ते जङ्घालगुणशालिनाम्।
दृष्ट्वा द्रमिडयोधानामवस्कन्दमनोरथम् ॥ २२.१७२ ॥

त्रिविष्टपनिभांस्तत्र दृष्ट्वा जनपदान् बहून्।
अचमत्कारमन्येषु भूमिभागेष्वधत्त सः ॥ २२.१७३ ॥

तत्र दर्पममित्राणां मित्राणामपि साध्वसम्।
अखण्डयदपर्यायादत्याखण्डलविक्रमः ॥ २२.१७४ ॥

रङ्गमात्मभुवस्तत्र रम्यनिर्माणमातृकाम्।
अनन्तपीठिकारूढमभ्यर्च्य मुदितो ययौ ॥ २२.१७५ ॥

दिवाऽपि दीपसापेक्षं गहनं संश्रितान् गजैः।
स चोरांश्चूर्णयामास चोलपाण्ड्योपघातिनः ॥ २२.१७६ ॥

रम्यपत्तनसम्बाधां रत्नसैकतशोभिनीम्।
व्यलोकयत सम्प्रीतो वेलाविपिनपद्धतिम् ॥ २२.१७७ ॥

मैनाकमहसा दीप्तं सेतुसीमन्तितोदकम्।
दमितं रघुवीरेण ददर्शाब्धिं स दक्षिणम् ॥ २२.१७८ ॥

परिखां प्रेक्ष्य लङ्कायाः पयोधिं प्रजहर्ष सः।
ताराभूषितदेहस्य त्रिदिवस्येव दर्पणम् ॥ २२.१७९ ॥

सहस्रोत्पततां तत्र धन्विनो लघुविक्रमाः।
उदधिं दन्तिनक्राणां कुम्भरत्नैरपूरयन् ॥ २२.१८० ॥

गगनं च निरालम्बमगाधं च महोदधिम्।
वीक्ष्य ते बह्वमन्यन्त हनूमन्तं गतागतम् ॥ २२.१८१ ॥

स भेजे सरितां पत्युः पुलिनं वृष्णिपुङ्गवः।
आसीदविधवा गङ्गा प्रसन्नो यत्र राघवे ॥ २२.१८२ ॥

व्यलोकत च विस्मेरो लङ्कागोपुरमुत्तरम्।
रघुवीरशरव्रातपरिकल्पितजालकम् ॥ २२.१८३ ॥

परिभूतरवस्तस्य सैन्यघोषेण सागरः।
अधिकं क्षोभमापन्नस्त्रासभिन्न इवामवत् ॥ २२.१८४ ॥

तमालान् प्रतिमातङ्गत्रासादालानमण्डलान्।
ममृदुर्नूनमावार्य मदान्धा गन्धसिन्धुराः ॥ २२.१८५ ॥

नलसेतुं ततो नीत्वा दृष्टमुक्तानदीमुखः।
वीरो विश्रमयामास दुर्निवारां वरूथिनीम् ॥ २२.१८६ ॥

कृतव्यावर्तनास्तत्र केतकीरेणुरूषिताः।
द्विषः स्कन्धांश्च दुधुवुर्हयास्तुमुलहेषिताः ॥ २२.१८७ ॥

धनुषा शार्ङ्गभीमेन सामिविष्कारितेन सः।
लज्जितोदधिघोषेण लङ्काद्वीपमकम्पयत् ॥ २२.१८८ ॥

प्रतापदूतवशगाः प्राज्यरत्नोपहारिणः।
अजीवन् यदुसिंहस्य पादमाश्रित्य सिंहलाः ॥ २२.१८९ ॥

महतीमुपदां तेषां द्विपरत्नादिशालिनीम्।
स सङ्गृह्य पुनश्चक्रे न मनः सेतुबन्धने ॥ २२.१९० ॥

द्विरदान् सिंहलेन्द्रस्य द्विचतुर्दन्तशोभिः।
पोतभूतांस्त्रिकूटस्य पोतानीतानमन्यत ॥ २२.१९१ ॥

यशोरत्नाकरस्तस्य बभौ पाण्ड्यसमर्पितैः।
सैन्यकञ्चुकपर्याप्तैर्मुक्तापुलिनमण्डलैः ॥ २२.१९२ ॥

सोमवंशभुवां तत्र भूमृतां यदुपुङ्गवः।
सयूथ्यभावमुद्भाव्य शङ्काज्वरमपानुदत् ॥ २२.१९३ ॥

स मारुति पदन्यासादञ्चिताग्रामधित्यकाम्।
प्रभुः प्रदक्षिणीचक्रे महेन्द्रस्य महीभृतः ॥ २२.१९४ ॥

उपभुक्ता बभौ तेन मलयस्य वनस्थली।
सैन्यसम्मर्दसम्मृतैरेलाचन्दनसौरभैः ॥ २२.१९५ ॥

पतगेन्द्रध्वजत्रासाद्भ्रष्टकुण्डलितात्मनाम्।
जगृहूर्यादवास्तत्र फणारत्नानि भोगिनाम् ॥ २२.१९६ ॥

पृतनां तस्य सम्प्रेक्ष्य पृषद्भावितसागराम्।
मानमात्मनि तत्याज मलयाश्रमतापसः ॥ २२.१९७ ॥

मरुतस्तत्र नागानां मृदितैलासुगन्धयः।
चन्दनद्रुमसक्तानां प्रीतिकोपकृतोऽभवन् ॥ २२.१९८ ॥

पटीरस्कन्धविषयास्तत्र तेषां भुजङ्गमाः।
अभजन्त फणारत्नैरवातक्षोभदीपताम् ॥ २२.१९९ ॥

मुक्ताभरणभूयिष्ठा रत्नचन्दनरञ्जिता।
चकाशे यादवी सेना सतारेव पितृप्रसूः ॥ २२.२०० ॥

निदाघमिव पर्जन्यो निरासे सात्यकिः परम्।
प्रयुक्तैरग्रतो नागैः प्रावृषेण्यैरिवाम्बुदैः ॥ २२.२०१ ॥

युगपत्प्रत्यविध्यन्त युद्धे तस्य शरैर्द्विषः।
 अपाङ्गैश्च सुरस्त्रीणामसितोत्पलमेचकैः ॥ २२.२०२ ॥
 शस्त्रकेलिं परित्यज्य स्वकान्ताकेश भङ्गुराम्।
 जगृहः केरलास्तत्र जैत्रमस्त्रमिवाञ्जलिम् ॥ २२.२०३ ॥
 अदूरावस्थितो रामस्तत्र वृष्णिवरूथिनीम्।
 शशङ्के विस्मयाविद्धः सप्तार्णवसमाहृतिम् ॥ २२.२०४ ॥
 भुग्नभागस्ततः सह्यस्तदाक्रमणयन्त्रितः।
 प्रणिनंसुरिवाबोधि पर्यस्तशकटोपमः ॥ २२.२०५ ॥
 अग्रस्कन्धेन गोकर्णं महेन्द्रमपि मूलतः।
 अवस्कन्द्य यदुश्रेष्ठः स्कन्धावारं न्यवीविशत् ॥ २२.२०६ ॥
 जित्वा सह्याश्रितं वीरो जामदग्न्य इवापरः।
 दूरमुत्सारयामास द्विषद्बलमहार्णवम् ॥ २२.२०७ ॥
 चारुचन्दनसम्पन्नां शैलस्तनमनोहराम्।
 बुभुजे दक्षिणामाशां मौक्तिकाकरमेखलाम् ॥ २२.२०८ ॥
 तत्र वेलानिलोद्धूतराजतालरवान्वितम्।
 स्वर्गीतं स्वाद्दु शुश्राव भुजाङ्गस्त्रीमुखोदितम् ॥ २२.२०९ ॥
 चोलकेरलपाण्ड्यानां पश्यन्ननुगतिं प्रभुः।
 चकार पुनराधानं धर्म्यं हुतभुजामिव ॥ २२.२१० ॥
 कालदृष्टिकरालामिरुल्काभिरिव हेतिभिः।
 दुर्मदद्विरदोदग्रान् त्रासयामास तौलुवान् ॥ २२.२११ ॥
 खेटकर्परगूढाङ्गान् कीलयित्वा शरैर्द्विषः।
 स्थलकूर्मैरिवाकीर्णं चकार रणभूतलम् ॥ २२.२१२ ॥
 शरैरभ्यर्चितास्तेन कोङ्कणाः समराङ्गणे।
 पुष्पवृष्टिभिरानर्चुस्तमेव त्रिदशीकृताः ॥ २२.२१३ ॥

कुपिताः कोङ्कणस्त्रीणां गण्डूषमधुगर्भितान्।
बभञ्जुरमितामोदान् वकुलान् वृष्णिकुञ्जराः ॥ २२.२१४ ॥

प्रमादानिव तान् सप्त देशानतिपतन् प्रभुः।
स ममर्द महाराष्ट्रां सैन्यदक्षिणभागतः ॥ २२.२१५ ॥

अपश्यदृश्यमूकान्ते शेषमौलिमणिप्रभाम्।
रामसायकरन्ध्रेण निः सरन्तीं नभः स्पृशम् ॥ २२.२१६ ॥

कामक्रोधाविवास्कन्द्य सहाविन्ध्यौ समाहितः।
विजिग्ये विषमांस्तत्र विषयान् सत्त्वमास्थितः ॥ २२.२१७ ॥

चापघोषेण निर्भिन्नचक्रवालाद्रिसन्धिना।
कुञ्जलीनान् द्विषस्तत्र दिवाभीतानभेषयत् ॥ २२.२१८ ॥

अवन्ध्यतपसा विन्ध्यः स्तम्भितः कुम्भजन्मना।
यदुपुङ्गवमातङ्गैर्वर्धमान इवाभवत् ॥ २२.२१९ ॥

सूर्यरोधितरुच्छन्नामसूर्यम्पश्यवीचिकाम्।
सोमवंश्याः सुधां तत्र पपुः सोमसमुद्भवाम् ॥ २२.२२० ॥

तेषां विहरतां तत्र शिञ्जिनीबद्धरावणाम्।
कार्तवीर्यजलक्रीडां कथयन्ति स्म तापसाः ॥ २२.२२१ ॥

नगरीं हेहयेन्द्रस्य कारार्पितदशाननाम्।
नलादीनां च शिथिलां सनिर्वेदमदर्शयन् ॥ २२.२२२ ॥

रथवाजिपदक्षुण्णविन्ध्यमस्तकरेणुभिः।
रेवामाचामयामास रिपुस्त्रीबाष्पवर्धिताम् ॥ २२.२२३ ॥

ववृधे समरस्तत्र सुभगस्वर्गसङ्क्रमः।
सिद्धगन्धर्वयूथानां चित्तताण्डवदेशिकः ॥ २२.२२४ ॥

स्फुलिङ्गैः खङ्गनिष्पिष्टदन्तदम्भोलिसम्भवैः।
आसीद्द्विरदमेधानामचिरद्युतिकल्पना ॥ २२.२२५ ॥

सव्यालमृगसङ्कीर्णा रम्यतुङ्गरथद्रुमा ।
विससर्प चमूस्तत्र विन्ध्यवन्येव जङ्गमा ॥ २२.२२६ ॥

तालद्वयसजङ्गाग्याः कुम्भैरुत्तम्भिताम्बराः ।
गर्जितैस्त्रासयामासुर्गजा वनमतङ्गजान् ॥ २२.२२७ ॥

बलयन्त्रणया तत्र गृहीतैर्विपिनद्विपैः ।
व्यवर्धयत तां सेनां विन्ध्यपादैरिवोन्नतैः ॥ २२.२२८ ॥

यूथैर्द्विरदशैलानां कनत्कदलिकावनैः ।
अन्तरं पूरयामास विन्ध्यनीहारभूमृतोः ॥ २२.२२९ ॥

अरातिवनितानेत्रैरश्रुधाराधरैरिमाम् ।
वीरो वसुमतीमित्थं विदधे देवमातृकाम् ॥ २२.२३० ॥

धर्मयूपनिभैस्तस्य जयस्तम्भैः समन्ततः ।
प्ररूढाद्भुतरोमाञ्चा प्रत्यभासत मेदिनी ॥ २२.२३१ ॥

जिताशेष विपक्षस्य बद्धमुक्तावभासिनी ।
अभवत्ककुभां तस्य कीर्तिः श्रवणभूषणम् ॥ २२.२३२ ॥

इति ग्राह्यकराश्चक्रे हरितो हरितोषकृत् ।
वीरः सुरभिणा स्वेन यशसाऽऽवासिताम्बराः ॥ २२.२३३ ॥

हतसर्वस्वदीनानां व्रीडामपनुदन्निव ।
अदिशत् क्षौममाशानां यशोभिर्हंसलक्षणैः ॥ २२.२३४ ॥

स चक्रवत् परिक्रम्य क्षमाचक्रमरिन्दमः ।
क्षपयित्वा रिपून् सर्वान् शौरिपार्श्वं पुनर्ययौ ॥ २२.२३५ ॥

सैन्यसिन्धुपथस्तस्य स्थलीशेषितकण्टकः ।
विदधे विस्मयोन्निद्रप्रीतिकण्टकितां भुवम् ॥ २२.२३६ ॥

तमेवमखिलामाशां परिक्रम्योदयस्थितम् ।
प्रद्योतनसमं पौराः प्रहृष्टाः प्रत्युपासत ॥ २२.२३७ ॥

सैन्यघोषसमाहूतौ ततो हरिहलायुधौ ।
तमभ्याजग्मतुर्दूरादुग्रसेनपुरोगमौ ॥ २२.२३८ ॥

ददृशे सात्यकिस्तत्र राममुख्यैः सराजकः ।
अन्यैः सह दिशापालैराखण्डल इवापरः ॥ २२.२३९ ॥

अभिवन्द्य स तान् वन्द्यानभिव्यक्तपराक्रमः ।
तदनुप्लवभावेन प्राविशद्द्वारकां पुरीम् ॥ २२.२४० ॥

प्रस्थितौ परिमेयानि पश्चादुपचितानि सा ।
जग्रसे यदुसैन्यानि जगन्तीव हरेस्तनुः ॥ २२.२४१ ॥

अष्टासु दिक्षु विभवैरुपसङ्गृहीतैः
यक्षास्पदप्रहसनी यदुराजधानी ।
सत्यानुभाववसुदेवसुतप्रसक्त्यै
सम्भूतदिक्पतिविभूतिरिवाबभासे ॥ २२.२४२ ॥

अभ्यर्च्य पूर्वविभवादधिकैः प्रदिष्टैः
नाकाधिपानिव नवोपहृतान्नरेन्द्रान् ।
धर्मानुपालननियोगनिरूढचित्तान्
प्रास्थापयत् प्रतिदिशं प्रथमो यदूनाम् ॥ २२.२४३ ॥

मणिमकुटसहस्रैर्वासुदेवस्य भूपाः
पदसविधनिषण्णां पादुकामर्चयित्वा ।
प्रतिययुरुपलब्धैः पारिजातप्रसूनैः
सुरभयितुमुपेत्य स्वावरोधान् प्रसाद्यान् ॥ २२.२४४ ॥

॥ इति कवितार्किकसिंहस्य सर्वतन्त्रस्वतन्त्रस्य
श्रीमद्वेङ्कटनाथस्य वेदान्ताचार्यस्य
कृतिषु यादवाभ्युदये माहाकाव्ये
द्वाविंशः सर्गः ॥